บทที่ 2

แนวคิดและคุณประโยชน์ของกฎหมายล้มละลาย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาปัญหาที่มีผลต่อบุคคลล้มละลาย โดยศึกษาถึงข้อจำกัดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากพระราชบัญญัติล้มละลาย ในประเด็นที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับบุคคลล้มละลาย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย

   หลักการของกฎหมายล้มละลาย

2. คุณประโยชน์ของกฎหมายล้มละลาย

   2.1 ประโยชน์ทางด้านเจ้าหนี้

   2.2 ประโยชน์ทางด้านลูกหนี้

   2.3 ประโยชน์ทางด้านประชาชน

3. องค์ประกอบการฟ้องคดีล้มละลาย

   3.1 ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

   3.2 ลูกหนี้มีภูมิลำเนา หรือประกอบธุรกิจในอาณาจักรขณะฟ้อง หรือเคยมีภูมิลำเนา หรือเคยประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรภายใน 1 ปี ก่อนฟ้อง

   3.3 จำนวนหนี้ตั้งแต่ 1 ล้านบาท สำหรับบุคคลธรรมดา หรือจำนวนหนี้ตั้งแต่ 2 ล้านบาท สำหรับนิติบุคคล

4. ทรัพย์สินซึ่งอาจเอามาชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

   4.1 ทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ในวันพิทักษ์ทรัพย์

   4.2 ทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้มาภายหลังวันพิทักษ์ทรัพย์จนถึงวันปลดจากล้มละลาย

   4.3 สิ่งของของผู้อื่นซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลาย

วิสูตร ธรชัยวิวัฒน์ (บทคัดย่อ, 2542) กฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายพาณิชย์แขนงหนึ่ง ซึ่งว่าด้วยระเบียบการจัดการชำระสะสางหนี้สินของคนที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือจะพูดให้สั้นไปกว่านี้อีกก็คือ การชำระบัญชีผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั่นเอง

คนเราทุกคนต้องมีหนี้สิน ไม่ว่าเราจะทำอะไรเราก็ต้องก่อหนี้สินกันขึ้นแทบทั้งนั้น เราไปซื้ออาหารรับประทาน เราก็เป็นหนี้ค่าอาหาร เราไปจ้างช่างตัดเสื้อ เราก็เป็นหนี้ค่าเสื้อ เราไปเช่าบ้านอยู่ หรือซื้อที่ดิน หรือซื้อรถยนต์ก็ตาม เราก็ต้องเป็นลูกหนี้เขาในเงินค่าเช่าบ้าน ค่าที่ดินหรือค่ารถยนต์เหล่านั้น ท่านจะเห็นได้ว่าเรื่องหนี้สินนั้นเป็นเรื่องสำคัญซึ่งเข้ามาพัวพันกับชีวิตมนุษย์แทบทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้การค้าเจริญขึ้นมีการลงทุนมากขึ้น ธนาคารก็ให้เครดิตแก่ลูกค้าในทางกู้ยืมไปลงทุนมากขึ้น ปัญหาเรื่องหนี้สินก็มากขึ้นทุกวัน หนี้สินเหล่านี้หากมีการชำระกันโดยเรียบร้อยก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าลูกหนี้เกิดไม่ใช้หนี้ จะเป็นเพราะคิดโกงหรือเพราะไม่มีจะใช้จริงๆ ก็ตาม ปัญหาก็ย่อมเกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ว่า จะจัดการกับลูกหนี้ผู้นั้นอย่างไรต่อไป

2. หลักการของกฎหมายล้มละลาย

ในการที่จะฟ้องร้องลูกหนี้ยังศาลเพื่อให้ได้เงินมาใช้หนี้นั้น ตามกฎหมายย่อมทำได้ 2 วิธี คือ

1. ฟ้องคดีแพ่ง
2. ฟ้องคดีล้มละลาย

การฟ้องคดีแพ่งนั้น เจ้าหนี้ก็ฟ้องเรียกหนี้สินจากลูกหนี้ตามวิธีการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ก็นำเจ้าพนักงานบังคับคดีของศาล ไปยึดทรัพย์สินของลูกหนี้มาขายทอดตลาดเอาเงินใช้หนี้ของตน

การฟ้องคดีล้มละลายนั้น เจ้าหนี้ฟ้องขอให้ศาลพิพากษาว่าลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย เพื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะได้เข้าทำการพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้โดยรวมทรัพย์สินทุกชนิดของลูกหนี้มารวมเป็นกองกลาง แล้วแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ทุกคนที่มาขอรับชำระหนี้โดยทั่วกัน ตามส่วนมากน้อยแห่งหนี้สินของเจ้าหนี้แต่ละคน

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การฟ้องคดีแพ่งสามัญเป็นการฟ้องเพื่อตัวเจ้าหนี้ที่เป็นโจทก์โดยเฉพาะ แต่การฟ้องคดีล้มละลายนั้นเป็นการฟ้องเพื่อเจ้าหนี้ทั้งหลายโดยทั่วไป เพราะฉะนั้นก่อนที่เจ้าหนี้จะเลือกฟ้องในทางใดก็ควรจะต้องทราบคุณประโยชน์ของกฎหมายล้มละลายเสียก่อนว่า มีข้อผิดแปลกแตกต่างกับในทางแพ่งธรรมดาอย่างไรบ้าง ซึ่งจะได้แยกให้เห็นประโยชน์ในแต่ละด้านดังนี้

3. คุณประโยชน์ของกฎหมายล้มละลาย

1) ประโยชน์ทางด้านเจ้าหนี้

ก. การฟ้องคดีล้มละลายเสียค่าใช้จ่ายถูกกว่าคดีแพ่ง ค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีแพ่งธรรมดานั้น ต้องเสียค่าขึ้นศาลร้อยละสองครึ่งของทุนทรัพย์ที่เรียกร้องสมมติว่าหนี้สิน 2 ล้านบาทเจ้าหนี้จะต้องเสียค่าขึ้นศาลในคดีแพ่งธรรมดาถึง 50,000 บาท แต่ในคดีล้มละลายนั้นเจ้าหนี้จะเสียค่าขึ้นศาลเพียง 500 บาท ไม่ว่าหนี้สินของโจทก์จะมากน้อยเพียงไรและเจ้าหนี้ที่จะมายื่นคำขอรับชำระหนี้อย่างสูง

วินัย เลิศประเสริฐ (2544, หน้า 220) กล่าวว่าพระราชบัญญัติ ล้มละลาย ฯ มาตรา 179 บัญญัติว่า ค่าธรรมเนียมในคดีล้มลายให้คิดตามอัตราดังต่อไปนี้

(1) ค่าขึ้นศาลสำหรับคำฟ้องหรือคำร้องขอให้ล้มละลาย ห้าร้อยบาท

(2) ค่ายื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย สองร้อยบาท เว้นแต่เป็นคำขอของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าหนี้ที่ขอรับชำระหนี้ ไม่เกินห้าหมื่นบาท

(3) ค่าขึ้นศาลในกรณีที่มีการอุทธรณ์เรื่องขอรับชำระหนี้ สองร้อยบาท

(4) ค่าธรรมเนียมในการรวบรวมทรัพย์สิน ให้คิดในอัตราร้อยละสามของเงินสุทธิที่รวบรวมได้สำหรับทรัพย์สินที่ไม่มีการขายหรือจำหน่าย ให้คิดในอัตราร้อยละสองของราคาทรัพย์สินนั้น แต่ถ้ามีการประนอมหนี้ให้คิดค่าธรรมเนียมในอัตราร้อยละสามของจำนวนเงินที่ประนอมหนี้ ทั้งนี้ แล้วแต่จำนวนใดจะสูงกว่า

ค่าธรรมเนียมนอกจากนี้ ให้คิดอัตราเดียวกันกับค่าธรรมเนียม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ข. คดีล้มละลาย เจ้าหนี้ได้รับความสะดวกรวดเร็วกว่าคดีแพ่ง เพราะกระบวนการพิจารณาในคดีล้มละลายนั้น กฎหมายให้ทำเป็นการด่วน และดำเนินการโดยรวบรัดกว่าคดีแพ่งธรรมดา จะเห็นได้ว่าเมื่อยื่นฟ้องก็นัดพิจารณาทันทีไม่ต้องรอให้จำเลย ยื่นคำให้การก่อนเหมือน

อย่างคดีแพ่ง ตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย ฯ บัญญัติว่า เมื่อศาลสั่งรับฟ้องคดีล้มละลายไว้แล้ว ให้กำหนดวันนั่งพิจารณาเป็นการด่วน และให้ออกหมายเรียกและส่งสำเนาคำฟ้องไปยังลูกหนี้ให้ทราบก่อนวันนั่งพิจารณาไม่น้อยกว่า 7 วัน

ค. คดีล้มละลายช่วยให้เจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับชำระหนี้ โดยเสมอภาคกัน เจ้าหนี้คนใดที่ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ไปก่อนระยะเวลา 3 เดือน ก่อนที่มีการขอให้ล้มละลายและภายหลังนั้น อันเป็นการได้เปรียบเจ้าหนี้อื่น อาจจะถูกเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขอเพิกถอนเอาเงินกลับมาเข้ากองกลางเพื่อแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้ทั่วไปโดยเสมอภาคกัน ตามมาตรา 115 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย ฯ บัญญัติว่า การโอนทรัพย์สินหรือการกระทำใดๆ ซึ่งลูกหนี้ได้กระทำหรือยินยอมให้กระทำในระหว่างระยะเวลา 3 เดือน ก่อนมีการขอให้ล้มละลายและภายหลังนั้น โดยมุ่งหมายให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดได้เปรียบแก่เจ้าหนี้อื่น ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือการกระทำนั้นได้

ถ้าเจ้าหนี้ผู้ได้เปรียบเป็นบุคคลภายในของลูกหนี้ ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือการกระทำตามวรรคหนึ่งที่ได้กระทำขึ้น ในระหว่างระยะเวลาหนึ่งปีก่อนมีการขอให้ล้มละลายและภาย หลังนั้น

ง. นอกจากนี้กฎหมายล้มละลายยังให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่จะติดตามเอาทรัพย์ที่ลูกหนี้ได้โอนหนี้เจ้าหนี้ไปภายใน 1 ปี ก่อนฟ้องล้มละลายและภายหลังนั้นกลับมาเป็นทรัพย์สินกองกลางที่จะแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้ทั่วไปด้วย ตามมาตรา 114 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย ฯ บัญญัติว่า ถ้านิติกรรมที่ขอเพิกถอนการฉ้อฉลตามมาตรา 113 นั้น เกิดขึ้นภายในระยะเวลาหนึ่งปีก่อนมีการขอให้ล้มละลายและภายหลังนั้น หรือเป็นการทำให้โดยเสน่หาหรือเป็นการที่ลูกหนี้ได้ รับค่าตอบแทนน้อยเกินสมควร ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นการกระทำที่ลูกหนี้และผู้ที่ได้ลาภงอกแต่การนั้นรู้อยู่ว่าเป็นทางให้เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบ

จะเห็นได้ว่ากฎหมายล้มละลายมีบทบัญญัติ ซึ่งช่วยเจ้าหนี้ยิ่งกว่าในคดีแพ่งธรรมดามาก

2) ประโยชน์ด้านลูกหนี้

ก. กฎหมายล้มละลาย มีนโยบายช่วยเหลือลูกหนี้ที่สุจริตพ้นจากการล้มละลายมีโอกาสตั้งเนื้อตั้งตัวใหม่ได้โดยรวดเร็ว เช่น มีวิธีการประนอมหนี้ทั้งก่อนและหลังล้มละลาย และยังมีบทบัญญัติให้ปลดลูกหนี้จากล้มละลายได้ด้วย ซึ่งมีผลให้ลูกหนี้ที่สุจริตสามารถหลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงได้ แม้จะยังชำระหนี้ไม่ครบถ้วนก็ตาม ซึ่งตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ได้บัญญัติไว้ใน

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (23 ธันวาคม, 2547)

มาตรา 45 เมื่อลูกหนี้ประสงค์จะทำความตกลงในเรื่องหนี้สินโดยวิธีขอชำระหนี้แต่เพียง

บางส่วนหรือโดยวิธีอื่น ให้ทำคำขอประนอมหนี้เป็นหนังสือยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเจ็ดวัน นับแต่วันยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินตามมาตรา 30 หรือภายในเวลาตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้กำหนดให้

คำขอประนอมหนี้ ต้องแสดงข้อความแห่งการประนอมหนี้ หรือวิธีจัดกิจการหรือทรัพย์สินและรายละเอียดแห่งหลักประกัน หรือผู้ค้ำประกัน ถ้ามีให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เรียกประชุมเจ้าหนี้เพื่อปรึกษาลงมติพิเศษว่าจะยอมรับคำขอนั้นหรือไม่

มาตรา 63 เมื่อศาลพิพากษาให้ล้มละลายแล้วลูกหนี้จะเสนอคำขอประนอมหนี้ก็ได้ ในกรณีนี้ให้นำบทบัญญัติในส่วนที่ 6 ว่าด้วยการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายมาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่ถ้าลูกหนี้ได้เคยขอประนอมหนี้ไม่เป็นผลมาแล้ว ห้ามมิให้ลูกหนี้ขอประนอมหนี้ภายในกำหนดเวลาสามเดือนนับแต่วันที่การขอประนอมหนี้ครั้งสุดท้ายไม่เป็นผล

ถ้าศาลเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้ ศาลมีอำนาจสั่งให้ยกเลิกการล้มละลาย และจะสั่งให้ลูกหนี้กลับมีอำนาจจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนหรือจะสั่งประการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้

มาตรา 68 เมื่อศาลได้พิพากษาให้ล้มละลายแล้ว บุคคลล้มละลายอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาล เพื่อขอให้มีคำสั่งปลดจากล้มละลายได้แต่ต้องนำเงินมาวางไว้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามจำนวนที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเห็นสมควรไม่เกินห้าพันบาท เพื่อเป็นประกันค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย

การกำหนดวันนั่งพิจารณาคำขอนี้ ต้องให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีเวลาส่งแจ้งความให้บุคคลล้มละลาย และเจ้าหนี้ทั้งหลายทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน และโฆษณาในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่าหนึ่งฉบับ

มาตรา 77 คำสั่งปลดจากล้มละลายทำให้บุคคลล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้ทั้งปวงอันพึงขอรับชำระได้ เว้นแต่

(1) หนี้เกี่ยวกับภาษีอากร หรือจังกอบของรัฐบาลหรือเทศบาล

(2) หนี้ซึ่งได้เกิดขึ้นโดยความทุจริตฉ้อโกงของบุคคลล้มละลาย หรือหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตฉ้อโกงซึ่งบุคคลล้มละลายมีส่วนเกี่ยวข้องสมรู้

ตรงกันข้ามถ้าลูกหนี้คนใดทุจริตบิดพลิ้วคดโกง กฎหมายล้มละลายก็มีบทลงโทษลูกหนี้ที่คดโกงนั้นด้วย (มาตรา 71 วรรคสอง 77(2) และมาตรา 161 ถึง 175)

มาตรา 71 วรรคสอง คำสั่งปลดจากล้มละลายตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะพึงได้มาในเวลาต่อไปก็ได้ แต่ต้องไม่เกินระยะเวลาที่บุคคลนั้นได้รับการปลดจากล้มละลายตามมาตรา 81/1

มาตรา 81/1 ภายใต้บังคับมาตรา 81/2 บุคคลธรรมดาซึ่งศาลพิพากษาให้ล้มละลายแล้ว

ให้ปลดบุคคลนั้นจากล้มละลายทันทีที่พ้นกำหนดระยะเวลาสามปีนับแต่วันที่ศาลได้พิพากษาให้ล้มละลาย เว้นแต่

(1) บุคคลนั้นได้เคยถูกพิพากษาให้ล้มละลายมาก่อนแล้ว และยังไม่พ้นระยะเวลาห้าปีนับแต่วันที่ศาลได้พิพากษา ให้ล้มละลายครั้งก่อนจนถึงวันที่ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ครั้งหลังให้ขยายระยะเวลาเป็นห้าปี

(2) บุคคลนั้นเป็นบุคคลล้มละลายทุจริตที่ไม่มีลักษณะตาม (3) ให้ขยายระยะเวลาเป็นสิบปี เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุผลพิเศษและบุคคลนั้นถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี ศาลจะสั่งปลดจากล้มละลายก่อนครบกำหนดสิบปี ตามคำขอของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือของบุคคลล้มละลายนั้นก็ได้

(3) บุคคลนั้นเป็นบุคคลล้มละลาย อันเนื่องมาจากหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน ตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน ให้ขยายระยะเวลาเป็นสิบปีในกรณีที่มีเหตุตาม (1) (2) หรือ (3) มากกว่าหนึ่งเหตุ ให้ขยายระยะเวลาโดยอาศัยเหตุใดเหตุหนึ่งที่มีระยะเวลาสูงสุดเพียงเหตุเดียว

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 76 มาตรา 77 และมาตรา 78 มาใช้บังคับกับการปลดจากล้มละลาย ตามมาตรานี้โดยอนุโลม

มาตรา 77 คำสั่งปลดจากล้มละลายทำให้บุคคลล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้ทั้งปวงอันพึงขอรับชำระได้ เว้นแต่

(1) หนี้ซึ่งได้เกิดขึ้นโดยความทุจริตฉ้อโกงของบุคคลล้มละลาย หรือหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตฉ้อโกงซึ่งบุคคลล้มละลายมีส่วนเกี่ยวข้องสมรู้

มาตรา 78 การที่ศาลได้มีคำสั่งปลดจากล้มละลายนั้นไม่ทำให้บุคคลซึ่งเป็นหุ้นส่วนกับบุคคลล้มละลาย หรือรับผิดร่วมกับบุคคลล้มละลาย หรือค้ำประกัน หรืออยู่ในลักษณะอย่างผู้ค้ำประกันของบุคคลผู้ล้มละลายหลุดพ้นจากความรับผิดไปด้วย

เจ้าพิทักษ์ทรัพย์เข้าเป็นตัวแทนจัดการทรัพย์สินให้ลูกหนี้ ทั้งสิ้นใครเป็นลูกหนี้ของผู้ล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะจัดการทวงถามให้ ถ้าผู้ล้มละลายมีคดีถูกฟ้องในศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะดำเนินคดีแทน ซึ่งตามพระราชบัญญัติล้มละลาย ได้บัญญัติไว้ใน(มาตรา 22, 25, 119, 120)

มาตรา 22 เมื่อศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ของลูกหนี้แล้วเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ผู้เดียวมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) จัดการและจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ หรือกระทำการที่จำเป็นเพื่อให้กิจการของลูกหนี้ที่ค้างอยู่เสร็จสิ้นไป

(2) เก็บรวบรวมและรับเงิน หรือทรัพย์สินซึ่งจะตกได้แก่ลูกหนี้ หรือซึ่งลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับจากผู้อื่น

(3) ประนีประนอมยอมความ หรือฟ้องร้อง หรือต่อสู้คดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้

มาตรา 25 ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าว่าคดีแพ่งทั้งปวงอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลในขณะที่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ และเมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องศาลมีอำนาจงดการพิจารณาคดีแพ่งนั้นไว้ หรือจะสั่งประการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้

มาตรา 119 เมื่อปรากฏว่าลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินแก่ลูกหนี้ ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แจ้งความเป็นหนังสือไปยังบุคคลนั้นให้ชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินตามจำนวนที่ได้แจ้งไปและให้แจ้งไปด้วยว่าถ้าจะปฏิเสธ ให้แสดงเหตุผลประกอบข้อปฏิเสธเป็นหนังสือมายังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเวลาสิบสี่วันนับแต่วันได้รับแจ้งความ มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นหนี้กองทรัพย์สินของลูกหนี้ อยู่ตามจำนวนที่แจ้งไปเป็นการเด็ดขาด

ถ้าบุคคลที่ได้รับแจ้งความนั้นปฏิเสธหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายในกำหนดเวลาตามวรรคก่อน ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวน เมื่อเห็นว่าบุคคลนั้นไม่ได้เป็นหนี้ ให้จำหน่ายชื่อจากบัญชีลูกหนี้ และแจ้งให้บุคคลนั้นทราบ ถ้าเห็นว่าบุคคลนั้นเป็นหนี้เท่าใด ให้แจ้งจำนวนเป็นหนังสือยืนยันไปยังบุคคลที่จะต้องรับผิดนั้น และให้แจ้งไปด้วยว่าถ้าจะคัดค้านประการใดให้ร้องคัดค้านต่อศาลภายในกำหนดเวลาสิบสี่วันนับแต่วันได้รับแจ้งความยืนยัน

ถ้าบุคคลที่ได้รับแจ้งความยืนยันคัดค้านต่อศาล โดยทำเป็นคำร้องภายในกำหนดเวลาตามวรรคก่อน ให้ศาลพิจารณาถ้าพอใจว่าเป็นหนี้ ให้มีคำบังคับให้บุคคลนั้นชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ถ้าเห็นว่าไม่ได้เป็นหนี้ ให้มีคำส่งให้จำหน่ายจากบัญชีลูกหนี้

ถ้าบุคคลที่ได้รับแจ้งความจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ มิได้ปฏิเสธต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือมิได้ร้องคัดค้านต่อศาลตามกำหนดเวลาที่กล่าวข้างต้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจมีคำขอต่อศาลให้บังคับให้บุคคลนั้นชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร

ถ้าบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจมีคำขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเสมือนหนึ่งว่าบุคคลนั้นเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา

ในกรณีที่ผู้ถูกทวงหนี้ร้องคัดค้านต่อศาลเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจมีคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลให้สั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินของผู้ร้องคัดค้านไว้ชั่วคราวก่อนมีคำสั่งในเรื่องหนี้นั้นได้

มาตรา 120 ถ้าลักษณะแห่งธุรกิจของลูกหนี้มีเหตุอันสมควรที่จะดำเนินต่อไป เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมเจ้าหนี้แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะดำเนินธุรกิจของลูกหนี้นั้นเองเพื่อชำระสะสางธุรกิจนั้นให้เสร็จไปหรือจะตั้งบุคคลใดหรือลูกหนี้เป็นผู้จัดการโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ก็ได้

ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตั้งบุคคลใดนอกจากลูกหนี้เป็นผู้จัดการบุคคลนั้นต้องให้ประกันตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สั่ง และมีสิทธิได้รับบำเหน็จตามที่ที่ประชุมเจ้าหนี้กำหนด ถ้ามิได้กำหนดไว้ให้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้กำหนด ผู้จัดการต้องทำบัญชียื่นตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สั่ง

(1) ประโยชน์ทางด้านประชาชน

กฎหมายล้มละลายให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน มิให้ต้องเสียหายจากการที่อาจจะถูกลูกหนี้ ซึ่งอยู่ในฐานะไม่สามารถชำระหนี้ได้นั้นมาหลอกลวงทำหนี้ขึ้นอีก โดยให้มีการประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์และในราชกิจจานุเบกษาเมื่อมีผู้ใดพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อประชาชนจะได้ทราบและไม่หลงให้ลูกหนี้หลอกลวงทำหนี้ขึ้นอีก

โดยที่กฎหมายล้มละลาย เป็นกฎหมายที่ให้คุณประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เป็นพิเศษกว่ากฎหมายแพ่งธรรมดาดังกล่าวมาแล้ว การที่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย จึงต้องมีหลักเกณฑ์พิเศษกว่าการฟ้องคดีแพ่งธรรมดา

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่าในบางประเทศนั้น กฎหมายล้มละลายจะใช้บังคับได้แต่เฉพาะกับบุคคลผู้เป็นพ่อค้าเท่านั้น เช่น ฝรั่งเศส อิตาลี และเบลเยี่ยม เป็นต้น สำหรับประเทศไทยและประเทศอังกฤษกฎหมายล้มละลายใช้บังคับแก่คนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าหรือไม่

4. ปัญหาที่บุคคลล้มละลายต้องประสบในประเทศไทย

1. ปัญหาการถูกเลิกจ้างในภาคราชการในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2547

2. ปัญหาการถูกเลิกจ้างองค์กรรัฐวิสาหกิจ ตามพระราชบัญญัติ พนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.2534 พระราชบัญญัติธนาคารอาคารสงเคราะห์ พ.ศ.2496

3. ปัญหาการถูกเลิกจ้างองค์กรภาคเอกชน ซึ่งในกรณีนี้ยังไม่เป็นที่แน่ชัด ในภาคองค์กรเอกชน จะเลิกจ้างเพราะเหตุล้มละลายได้หรือไม่ เพราะพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 มิได้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างเอกชนผู้ตกเป็นบุคคลล้มละลายไว้แต่อย่างใด

4. ปัญหาการว่างงาน เพราะบุคคลที่ล้มละลายเมื่อถูกเลิกจ้างแล้วก็ไม่สามารถที่จะสมัครเข้าทำงานในหน่วยงานใดได้อีก ทำให้ปัญหาอัตราการว่างงานเพิ่มสูงขึ้น

5. ปัญหาการไม่สามารถฟื้นฟูสถานทางเศรษฐกิจและทางสังคม ที่สูญเสียไปคืนได้ เนื่อง จากการขาดความเชื่อถือจากสถาบันทางการเงิน สถาบันต่าง ๆ ทางสังคมไม่ยอมรับ ซึ่งโดยความเป็นจริงบุคคลล้มละลายไม่ใช่คนชั่ว คนเลว หรือ อาชญากร เพียงแต่เป็นบุคคลที่ดำเนินการทางธุรกิจผิดพลาด ล้มเหลว แต่กลับได้รับการลงโทษทางสังคมที่รุนแรง ทั้งที่บุคคลล้มละลายเองยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานให้กับสังคมได้อีกอย่างมากมาย

5. องค์ประกอบการล้มละลาย

วินัย เลิศประเสริฐ (2544, หน้า116) ลูกหนี้จะถูกฟ้องให้ล้มละลายได้จะต้องเข้าหลักเกณฑ์ตาม พ.ร.บ.ล้มละลายฯ มาตรา 7 และมาตรา 9 ซึ่งอาจแยกพิจารณาเป็นข้อๆ ได้ดังนี้ คือ

(1) ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (แม้หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระก็ฟ้องได้)

(2) ลูกหนี้มีภูมิลำเนาหรือประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรในขณะฟ้อง หรือ เคยมีภูมิลำเนาหรือเคยประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรภายใน 1 ปีก่อนฟ้อง

(3) จำนวนหนี้ตั้งแต่ 1 ล้านบาทสำหรับบุคคลธรรมดา หรือสำหรับนิติบุคคล ตั้งแต่ 2 ล้านบาท ขึ้นไป

(4) หนี้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน

ดังจะแยกอธิบายหลักเกณฑ์ทั้ง 4 ประการนี้เป็นลำดับไปดังนี้ คือ

5.1 ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

คำว่า “หนี้สินล้นพ้นตัว” ไม่มีบทวิเคราะห์ศัพท์ไว้ในกฎหมาย แต่ก็คงหมายความว่ามีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินนั่นเอง

การที่เจ้าหนี้จะพิสูจน์ว่าลูกหนี้คนใด เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้นมิใช่ของง่าย พระราช - บัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 มาตรา 8 จึงได้บัญญัติเป็นข้อสันนิษฐานไว้ว่า

“ถ้ามีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้เกิดขึ้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว”

(1) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินหรือสิทธิจัดการทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายของตน ไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

ข้อนี้หมายความว่า ลูกหนี้ตั้งคนกลางจัดการทรัพย์สมบัติของตนเพื่อใช้หนี้ให้เจ้าหนี้ทั้งหลาย การกระทำเช่นนี้ในสายตาของกฎหมายถือว่า ลูกหนี้นั้นมีหนี้สินรุงรังจนไม่สามารถดำเนินกิจการด้วยตนเองได้

(2) ลูกหนี้โอนหรือส่งมอบทรัพย์สินของตนไปโดยการแสดงเจตนาลวงหรือโดยการฉ้อฉล ไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

การแสดงเจตนาลวง คืออย่างไร ต้องดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 118 ซึ่งบัญญัติว่า “การแสดงเจตนาลวงด้วยสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งท่านว่าโมฆะ...” การแสดงเจตนาลวงได้แก่การแสดงเจตนาเป็นเท็จ โดยสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อลวงเจ้าหนี้นั่นเอง เช่น ลูกหนี้ต้องการจะลวงเจ้าหนี้ว่าบ้านที่ตนอยู่ไม่ใช่ของตนเสียแล้ว จึงแกล้งทำเป็นโอนขายบ้านหลังนั้นให้แก่เพื่อนสนิทของตนเสีย โดยไปทำนิติกรรมจดทะเบียนซื้อขายกันต่อเจ้าพนัก งาน ซึ่งความจริงแล้วหาได้มีการซื้อขายกันโดยแท้แต่อย่างใดไม่

ส่วนการฉ้อฉลนั้น คือการกระทำตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 ซึ่งได้แก่ นิติกรรมใดๆ อันลูกหนี้ได้กระทำลงทั้งรู้อยู่ว่าจะเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ เช่น ลูกหนี้จัดการโอนที่ดินบ้านช่องให้บุตรของตนเสียทั้งๆ ที่ตนไม่มีทรัพย์สินอื่นจะนำมาใช้หนี้ให้เจ้าหนี้ได้ เป็นต้น

การฉ้อฉลเป็นการโอนไปจริงๆ โดยไม่หลอกลวงใคร แต่เป็นการโอนที่ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ส่วนการแสดงเจตนาลวงเป็นการโอนหลอกๆ ซึ่งเป็นเรื่องต่างกัน

การที่ลูกหนี้โอนทรัพย์สินของตนไปโดยเจตนาลวงนั้น เป็นการไม่สุจริตเห็นได้ชัด ส่วนการโอนไปโดยฉ้อฉลนั้นก็เป็นการกระทำทั้งๆ ที่รู้อยู่ว่าเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบฉะนั้นกฎหมายจึงสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ลูกหนี้คงจะมีหนี้สินล้นพ้นตัว จึงได้คิดอ่านกระทำการเช่นนี้

(3) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินของตนหรือก่อให้เกิดทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นเหนือทรัพย์สินนั้น ซึ่งถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะต้องถือว่าเป็นการให้เปรียบ ไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

ความหมายของข้อนี้ ก็ได้แก่กรณีที่ลูกหนี้โอนทรัพย์สินให้เจ้าหนี้ของตน บางคนไปภายใน 3 เดือน ก่อนถูกฟ้องล้มละลาย และภายหลังนั้น โดยมุ่งหมายให้เจ้าหนี้คนนั้นได้เปรียบเจ้าหนี้อื่น ตามมาตรา 115 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลายพ.ศ.2483 นั่นเอง หรือถ้าลูกหนี้ยอมให้

เจ้าหนี้คนใดมีทรัพย์ สิทธิเหนือทรัพย์สินของตนเป็นพิเศษ เช่น ยอมจดทะเบียนจำนองให้เจ้าหนี้คนใดเป็นพิเศษในระยะ 3 เดือนก่อนมีการขอให้ล้มละลายภายหลังนั้น ก็ถือว่าเป็นการให้เปรียบตามความหมายแห่งข้อนี้เช่นกัน

โปรดสังเกตว่า การโอนโดยให้เปรียบตามข้อ 3 นี้ แตกต่างกับการโอนโดยทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบตามข้อ 2 เป็นคนละเรื่องกันทีเดียว

การโอนโดยทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบตามข้อ 2 นั้น เป็นการโอนเพื่อฉ้อฉลแก่เจ้าหนี้โดยทั่วไป ตาม ป.พ.พ. มาตรา 237 ซึ่งลูกหนี้อาจจะโอนให้ใครก็ได้โดยผู้รับโอนไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าหนี้ ส่วนการโอนตามข้อ 3 นี้เป็นการโอนให้แก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่ง ซึ่งลูกหนี้มุ่งหมายให้เปรียบแก่เจ้าหนี้คนนั้นโดยเฉพาะและจำกัดเวลาอยู่เพียงช่วงระยะ 3 เดือน ก่อนฟ้องล้มละลายและภายหลังนั้นเท่านั้น หากเป็นการโอนก่อนระยะเวลา 3 เดือน หรือแม้จะอยู่ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน แต่ลูกหนี้ได้โอนไป โดยมิได้มุ่งหมายให้เจ้าหนี้คนใดได้เปรียบเจ้าหนี้อื่นก็ไม่ต้องด้วย พระราช-บัญญัติล้มละลายฯ

มาตรา 115 การโอนทรัพย์สินหรือการกระทำใด ๆ ซึ่งลูกหนี้ได้กระทำหรือยินยอมให้กระทำในระหว่างระยะเวลาสามเดือนก่อนมีการขอให้ล้มละลายและภายหลังนั้น โดยมุ่งหมายให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดได้เปรียบแก่เจ้าหนี้อื่น ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือการกระทำนั้นได้

ถ้าเจ้าหนี้ผู้ได้เปรียบเป็นบุคคลภายในของลูกหนี้ ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือการกระทำตามวรรคหนึ่งที่ได้กระทำขึ้นในระหว่างระยะเวลาหนึ่งปีก่อนมีการขอให้ล้มละลายและภายหลังนั้น

ข้อสันนิษฐานตามข้อ (1) ข้อ (2) ข้อ (3) ซึ่งวงเล็บต่อท้ายไว้ว่า “ไม่ว่าได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร” นั้น หมายความว่า ไม่ว่าลูกหนี้จะได้กระทำการนั้นในประเทศใด ก็สันนิษฐานว่าลูกหนี้มีหนี้สินพ้นตัวตามมาตรา 8 แห่ง พระราชบัญญัติล้มละลาย ของเราได้ทั้งสิ้น

(4) ถ้าลูกหนี้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้ เพื่อประวิงการชำระหนี้หรือมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้คือ

ก. ออกไปเสียนอกราชอาณาจักร หรือได้ออกไปก่อนแล้วและคงอยู่นอกราชอาณาจักร

ข. ไปจากเคหะสถานที่เคยอยู่ หรือซ่อนตัวอยู่ในเคหะสถาน หรือหลบไปหรือโดยวิธีอื่นหรือปิดสถานที่ประกอบธุรกิจ

ค. ยักย้ายทรัพย์ให้พ้นอำนาจศาล

ง. ยอมตนให้ต้องคำพิพากษา ซึ่งบังคับให้ชำระเงินซึ่งตนไม่ควรต้องชำระ

ข้อ ก. ข. ค. เข้าใจง่ายอยู่แล้ว ส่วนข้อ ง. นั้นหมายความว่าลูกหนี้แกล้งทำคดี เรื่องหนี้สินสมยอมกันขึ้นในศาล ซึ่งความจริงไม่มีหนี้ต่อกัน

ตัวอย่างที่ศาลฎีกาเคยวินิจฉัย มีดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 534/2504 จำเลยเป็นหนี้โจทก์และย้ายที่อยู่หลายคราวเป็นการถาวร ไม่ใช่ชั่วคราว โดยไม่แจ้งให้เจ้าหนี้ทราบ ถือว่าจำเลยไปเสียจากเคหสถานที่เคยอยู่เพื่อประวิงการชำระหนี้ หรือมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้เป็นการหลีกเลี่ยงหลบซ่อนเจ้าหนี้มิให้ติดต่อทวงถามได้ถูกต้อง สันนิษฐานว่ามีหนี้สินล้นพ้นตัวตาม พ.ร.บ. ล้มละลายฯ มาตรา 8(4) ข. ได้

มีข้อสังเกตว่า กรณีตามข้อ 4 นี้ ต้องเป็นการกระทำโดยมีเจตนาที่จะประวิงการชำระหนี้หรือมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ ถ้ากระทำโดยมีเจตนาอย่างอื่นเช่น ลูกหนี้ไปจากเคหสถานที่เคยอยู่เพื่อการท่องเที่ยวชั่วคราว หรือปิดสถานที่ประกอบธุรกิจเดิมเพื่อไปเปิดใหม่ให้ใหญ่โตยิ่งขึ้น ก็ไม่เข้าข้อนี้

(5) ถ้าลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์ตามหมายบังคับคดี หรือไม่มีทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะพึงยึดมาชำระหนี้ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 300/2506 (ประชุมใหญ่) จำเลยกู้เงินโจทก์โดยมีผู้อื่นจำนองที่ดินเป็นประกัน

โจทก์ฟ้องจำเลยและผู้จำนองเป็นคดีแพ่งให้ชำระหนี้และไถ่ถอนจำนอง

ศาลพิพากษาให้จำเลยใช้เงินกู้และดอกเบี้ย ถ้าไม่ใช่ให้ผู้จำนองใช้แทนโดยให้ไถ่ถอนจำนองหรือขายทอดตลาดที่ดินเอาเงินใช้

จำเลยไม่ใช่และไม่มีทรัพย์ให้ยึด โจทก์จึงยึดที่ดินที่จำนอง แต่ยังไม่ทันขายทอดตลาด ผู้จำนองได้ตกลงโอนที่ดินที่จำนองให้โจทก์เป็นการชำระหนี้ส่วนหนึ่ง เมื่อคิดหักกันแล้วยังมีหนี้ค้างชำระอยู่อีก โจทก์จึงฟ้องจำเลยให้ล้มละลาย

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่ผู้จำนองโอนที่ดินจำนองให้โจทก์นี้ เป็นการเอาที่ดิน จำนองตีใช้หนี้กันระหว่างโจทก์ผู้รับจำนอง กับผู้จำนอง ตาม ป.พ.พ. มาตรา 321 ไม่ใช่กรณีเอาทรัพย์จำนองหลุด ตาม ป.พ.พ. มาตรา 729 หรือเอาออกขายทอดตลาดตามมาตรา 728 ฉะนั้นจึงนำมาตรา 733 มาบังคับไม่ได้ เมื่อโจทก์ได้รับชำระหนี้ไปบางส่วนเท่านั้น ก็ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยซึ่งเป็นลูกหนี้เงินกู้ชำระส่วนที่ยังขาดอยู่ได้ เมื่อจำเลยยังเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาอยู่เป็นจำนวนที่จะฟ้องให้ล้มละลายได้ และจำเลยไม่มีทรัพย์สินให้ยึดมาชำระหนี้ ศาลก็คือว่าจำเลยมีหนี้สินล้นพ้นตัวและพิทักษ์เด็ดขาดจำเลยได้

(6) ถ้าลูกหนี้แถลงต่อศาลในคดีใดๆ ว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้

โอกาสที่ลูกหนี้จะแถลงต่อศาลในคดีแพ่งว่า ตนไม่สามารถชำระหนี้ได้นั้นมีอยู่หลายกรณี เช่น ในตอนจำเลยยื่นคำให้การตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 177 วรรคสองหรือในตอนที่ศาลหมายเรียกลูกหนี้ไปสอบถามตามมาตรา 277 เป็นต้น

(7) ถ้าลูกหนี้แจ้งให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดของตนทราบว่า ไม่สามารถชำระหนี้ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 355/2510 จำเลยปิดสถานที่ประกอบธุรกิจ เมื่อเจ้าหนี้ทวงถามหนี้ที่ค้างชำระ จำเลยบอกแก่เจ้าหนี้ว่าไม่มีเงินชำระหนี้ เป็นสันนิษฐานได้ว่าจำเลยมีหนี้สินล้นพ้นตัวตามมาตรา 8

(8) ถ้าลูกหนี้เสนอขอประนอมหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

(9) ถ้าลูกหนี้ได้รับหนังสือทวงถามจากเจ้าหนี้ให้ชำระหนี้แล้วไม่น้อยกว่าสองครั้งซึ่งมีระยะเวลาห่างกันไม่น้อยกว่าสามสิบวัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 790/2510 คำว่า “ซึ่งมีระยะเวลาห่างกันไม่น้อยกว่า 30 วัน” ในมาตรา 8(9) หมายความว่า ในระหว่างการทวงถามครั้งแรกกับครั้งที่สองต้องมีระยะเวลาห่างกันอย่างน้อย 30 วัน

ที่กล่าวมาแล้วทั้ง 9 ข้อนี้ เป็นสันนิษฐานของกฎหมาย ซึ่งถ้าเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ฟ้องคดีล้มละลายนั้นสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดใน 9 ข้อนี้ได้ ก็ย่อมถือได้ว่าลูกหนี้เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ถ้าลูกหนี้จะต่อสู้ว่าแท้ที่จริงตนไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัวลูกหนี้ก็จะต้องเป็นฝ่ายนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานอันนั้น

อนึ่ง โปรดสังเกตว่า ลูกหนี้อาจมีหนี้สินล้นพ้นตัวตามความเป็นจริงก็ได้ หรืออาจมีหนี้สินล้นพ้นตัวตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายก็ได้

การมีหนี้สินล้นพ้นตัวตามความเป็นจริง ก็คือมีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินนั่นเองโดยไม่จำต้องอาศัยข้อสันนิษฐานตามมาตรา 8 เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 291/2485 คดีได้ความว่า จำเลยไม่ใช้หนี้โจทก์และยังมีเจ้าหนี้อื่นอีกซึ่งจำเลยก็ไม่ใช้หนี้และไม่ปรากฏว่าจำเลยมีทรัพย์สมบัติเท่าไรแน่ดังนี้ ถือว่าจำเลยมีหนี้สินล้นพ้นตัวได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 755/2505 เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้ต้องประกอบด้วยเหตุในพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 9 ส่วนมาตรา 8 เป็นเพียงข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ที่ไม่สามารถนำสืบให้ศาลเห็นได้ว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวเท่านั้น โจทก์ไม่จำเป็นต้องบรรยายมาในฟ้องว่า จำเลยได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 8

5.2 ลูกหนี้มีภูมิลำเนาหรือประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรในขณะฟ้อง หรือเคยมีภูมิลำเนาหรือเคยประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรภายใน 1 ปี ก่อนฟ้อง

พระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 7 บัญญัติ ลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวอาจถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายได้ ถ้าลูกหนี้นั้นมีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรหรือประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรไม่ว่าด้วยตนเอง หรือโดยตัวแทนในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายในกำหนดเวลาหนึ่งปีก่อนนั้น

กฎหมายล้มละลายต้องการจะรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อใช้หนี้เป็นสำคัญ ฉะนั้น ถ้าลูกหนี้ไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทยแล้ว โอกาสที่จะรวบรวมทรัพย์สินส่วนใหญ่ของลูกหนี้ก็คงจะไม่มี การจะให้ล้มละลายในประเทศไทยก็คงไม่มีประโยชน์อันใด

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ลูกหนี้จะไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย แต่ถ้าได้เข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศไทยเช่น บริษัทสายการบินต่างๆ ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศของตน แต่เข้ามาดำเนินกิจการในประเทศไทย ถ้ามีหนี้สินล้นพ้นตัวก็อาจถูกฟ้องล้มละลายในประเทศไทยได้ คำว่า “ธุรกิจ” แปลว่ากิจการงาน การประกอบธุรกิจในประเทศไทยจึงหมายถึงการประกอบกิจการงานในประเทศไทย อนึ่ง การประกอบธุรกิจลูกหนี้ไม่จำเป็นต้องมาทำเอง เพียงแต่มีตัวแทนเข้ามาทำการในประเทศไทยก็อาจถูกฟ้องได้ ข้อนี้จะเห็นเจตนารมณ์ของกฎหมาย ได้ว่าต้องการคุ้มครองประชาชนทั่วไปไม่ให้เสียหาย ถ้าผู้ที่เข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศไทยเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวแล้วก็ไม่ควรให้ประกอบธุรกิจต่อไป โดยควรล้มละลายเสียเพื่อประชาชนทั่วไปจะได้ไม่ต้องเสียหายจากการที่ยอมให้ลูกหนี้ก่อหนี้สินขึ้นอีกแล้วก็ไม่สามารถใช้หนี้ได้

หลักการพิเศษยิ่งไปกว่านี้ก็คือ แม้ลูกหนี้จะไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทยแล้วหรือได้เลิกประกอบธุรกิจในประเทศไทยไปแล้ว แต่ได้เคยมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทยหรือเคยประกอบธุรกิจในประเทศไทย (ไม่ว่าด้วยตนเองหรือโดยตัวแทน) ในระยะเวลา 1 ปีก่อนฟ้อง ลูกหนี้นั้นก็ยังอาจถูกฟ้องให้ล้มละลายในประเทศไทยได้

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่มีบทบัญญัติโดยตรงให้ฟ้องลูกหนี้ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศ ป.วิ.แพ่ง มาตรา 4(2) บัญญัติให้ฟ้องเรียกหนี้สินจากจำเลยต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา เมื่อจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศโดยปกติแล้วก็ฟ้องจำเลยนั้นยังศาลไทยไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น ขออนุญาตฟ้องยังศาลที่เกิดมูลคดีในประเทศไทยตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 4(2) หรือมีข้อตกลงกันให้ฟ้องยังศาลที่เกิดมูลคดีในประเทศไทยตามมาตรา 7(4) เป็นต้น ถ้าไม่มีกรณีพิเศษตามข้อยกเว้นดังกล่าวแล้ว ก็จะฟ้องจำเลยซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศต่อศาลไทยไม่ได้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1204/2508 (ตอน 4 หน้า

2406) ว่า จะฟ้องจำเลยซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศไม่ได้ จนกว่าจำเลยจะเข้ามาในประเทศไทยเสียก่อนดังที่บัญญัติไว้ ใน ป.วิ แพ่ง มาตรา 4(3)

สำหรับ พระราชบัญญัติล้มละลาย มีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษในมาตรา 7 ให้ฟ้องลูกหนี้ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่นอกราชอาณาจักรได้ ถ้าหากลูกหนี้นั้นเคยมีภูมิลำเนาหรือเคยประกอบธุรกิจอยู่ในราชอาณาจักรในกำหนด 1 ปีก่อนฟ้อง ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้ลูกหนี้หลบหนีไปได้ง่ายๆ มิฉะนั้นถ้าลูกหนี้รู้ตัวว่าจะถูกฟ้องล้มละลาย ก็อาจใช้วิธีหลบออกไปนอกราชอาณาจักรเสีย ด้วยเหตุนี้กฎหมายล้มละลายจึงถือเอาการที่ลูกหนี้เคยมีภูมิลำเนาหรือเคยประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรไทยย้อนหลังไป 1 ปี เป็นเกณฑ์ที่จะฟ้องให้ล้มละลายในศาลไทยได้

5.3 จำนวนหนี้ที่เป็นหนี้โจทก์ไม่น้อยกว่า 1 ล้านบาท สำหรับบุคคลธรรมดา หรือ สำหรับนิติบุคคลตั้งแต่ 2 ล้านบาทขึ้นไป

ลูกหนี้ต้องเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ล้านบาท หรือเป็นเจ้าหนี้หลายคนซึ่งเข้าชื่อกันเป็นโจทก์เป็นจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่า 1 ล้านบาท สำหรับบุคคลธรรมดา

1) นายแดงเป็นหนี้เงินกู้นาย ก. 1,400,000 บาท นาย ก. อาจเป็นโจทก์ฟ้องนายแดงให้ล้มละลายได้ แต่ถ้านายแดงเป็นหนี้นาย ก. อยู่เพียง 800,000 บาท นาย ก. จะฟ้องนายแดงให้ล้มละลายไม่ได้

2) นายแดงเป็นหนี้เงินกู้นาย ก. 800,000 บาท เป็นหนี้ค้างค่าเช่าอาคาร นาย ข. อีก 300,000 บาท นาย ก. และนาย ข. คนใดคนหนึ่งจะฟ้องให้นายแดงล้มละลายไม่ได้เพราะจำนวนหนี้แต่ละรายไม่ถึง 1,000,000 บาท แต่นาย ก. กับนาย ข. อาจเข้าชื่อร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องนายแดงให้ล้มละลายได้

อนึ่ง เจ้าหนี้หลายคนอาจรวมกันฟ้องลูกหนี้คนเดียวให้ล้มละลายได้ แต่เจ้าหนี้จะเอาลูกหนี้หลายๆ รายซึ่งไม่มีความรับผิดร่วมกันมารวมกันเข้าเพื่อฟ้องให้ลูกหนี้เหล่านั้นหรือแต่คนใดคนหนึ่งล้มละลายไม่ได้

นอกจากนี้การนับจำนวนหนี้ 1,000,000 บาท นั้นย่อมคำนวณดอกเบี้ยถึงวันฟ้องรวมเข้าด้วย เพราะ ป.วิ แพ่ง มาตรา 190 (2) ให้คำนวณทุนทรัพย์ถึงวันที่ยื่นฟ้องคดี

5.4 หนี้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอนไม่ว่าจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม

หนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอนนั้น เช่น นาย ก. กู้เงินนาย ข. ไป 3,000,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี เมื่อครบปี 1 ปี จำนวนหนี้ที่อาจกำหนดได้ก็คือ ต้นเงิน 3,000,000 บาท กับดอกเบี้ยอีก 450,000 บาท รวมเป็น 3,450,000 บาท

การที่จะทราบได้ว่าหนี้รายใดเป็นหนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน หรือไม่นั้นมีวิธีทดสอบง่ายๆ คือ ให้วิเคราะห์ดูว่าลูกหนี้จำนวนนั้นๆ ถ้าเจ้าหนี้นำไปเรียกร้องในคดีแพ่งสามัญศาลน่าจะใช้ดุลพินิจเพิกถอนดัดแปลงหรือตัดทอนจำนวนเงินที่ฟ้องนั้นได้หรือไม่ ถ้าศาลไม่น่าจะเพิกถอนเปลี่ยนแปลงได้ หนี้นั้นย่อมมีลักษณะเป็นหนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ตัวอย่างของหนี้ที่ว่านี้คือ หนี้เงินกู้ยืม เงินฝาก ค่าเช่า และหนี้ตามตั๋วเงิน เป็นต้น

ส่วนหนี้ที่ถ้าฟ้องเป็นคดีแพ่งธรรมดา ไม่มีทางทราบแน่ว่าศาลจะตัดสินให้ตามจำนวนที่ขอหรือไม่ หนี้นั้นนับว่าเป็นหนี้ที่ไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน เช่น หนี้ค่าสินไหมทดแทนฐานผิดสัญญาหรือฐานละเมิดหรือหนี้ค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นต้น อย่างไรก็ตามหนี้ที่ไม่แน่นอนนี้ถ้าได้ฟ้องศาลเป็นคดีแพ่งสามัญและศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ชดใช้เป็นจำนวนเงินเท่าใดแล้ว หนี้นั้นก็กลายเป็นหนี้แน่นอนตามคำพิพากษาขึ้นได้

ตัวอย่าง

นาย ก. ขับรถโดยประมาทชนนาย ข. จนพิการ ทุพพลภาพอย่างถาวร นาย ข. จะตั้งค่าสินไหมทดแทนของตนเป็นเงิน 5,000,000 บาท แล้วฟ้องนาย ก. ให้ล้มละลายยังไม่ได้ เพราะยังถือไม่ได้ว่าเป็นหนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน แต่ถ้านาย ข. ฟ้องนาย ก. เป็นคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน และศาลพิพากษาให้นาย ก. รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ นาย ข. เป็นจำนวนเงิน 3,000,000 บาทแน่นอนแล้ว ดังนี้นาย ข. อาจฟ้องนาย ก. ให้ล้มละลายได้ หากนาย ก. เป็นที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว

ส่วนในกรณีหนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้แน่นอน เช่น นาย ก. เป็นหนี้เงินกู้ นาย ข. อยู่ 3,000,000 บาท เช่นนี้ นาย ข. ย่อมมีสิทธิฟ้องนาย ก. ให้ล้มละลายได้ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีแพ่งให้ศาลพิพากษาเสียก่อนดังกรณีตัวอย่างในวรรคก่อน เพราะถือว่าหนี้เงินกู้นั้น เป็นหนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอนอยู่แล้ว

ข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ หนี้ที่จะฟ้องล้มละลายนั้นแม้จะเป็นหนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระก็อาจนำฟ้องได้ตาม พระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 9(3) ซึ่งเป็นข้อยกเว้นจากหลักธรรมดาในคดีแพ่งทั่วไป (ดู ป.พ.พ. มาตรา 203 วรรค 2) เหตุที่กฎหมายถือหลักเช่นนี้ก็โดยเห็นว่าในกรณีที่ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวแล้ว หากจะให้เจ้าหนี้รอต่อไปจนกว่าหนี้จะครบกำหนดชำระก็

จะไม่เป็นประโยชน์อันใด เพราะฐานะของลูกหนี้ก็ไม่ดีขึ้นและมีแต่จะทำให้เจ้าหนี้เสียหายยิ่งขึ้นเท่านั้น จึงอนุญาตให้เจ้าหนี้ฟ้องล้มละลายได้เลยทีเดียว

ตัวอย่าง

ข. ทำหนังสือเงินกู้ ก. ไป 2 ล้านบาท กำหนดใช้คืนใน 1 ปี ข. กู้ไปเพียง 3 เดือนก็ปรากฏว่าเป็นคนมีหนี้สินล้นพ้นตัว ถูกเจ้าหนี้ยึดทรัพย์หลายคดีเช่นนี้ ก. ย่อมฟ้อง ข. ให้ล้มละลายได้โดยไม่ต้องให้หนี้ถึงกำหนดชำระเสียก่อน

อันที่จริงหลักที่ว่านี้ก็สอดคล้องกับ ป.พ.พ. มาตรา 155(1) ซึ่งห้ามมิให้ลูกหนี้ถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนเวลาถ้าถูกศาลสั่งให้เป็นคนล้มละลายนั่นเอง

ทรัพย์สินซึ่งอาจเอามาชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

พระราชบัญญัติล้มละลายฯ มาตรา 109 บัญญัติ ทรัพย์สินดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นทรัพย์สินในคดีล้มลายอันอาจแบ่งแก่เจ้าหน้าที่ได้

(1) ทรัพย์สินทั้งหลายอันลูกหนี้มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย รวมทั้งสิทธิเรียกร้องเหนือทรัพย์สินของบุคคลอื่น เว้นแต่

ก. เครื่องใช้สอยส่วนตัวอันจำเป็นแก่การครองชีพ ซึ่งลูกหนี้รวมทั้งภริยาและบุตรเยาว์ของลูกหนี้จำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานานุรูปและ

ข. สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือและสิ่งของสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพของลูกหนี้ราคารวมกันไม่เกิน หนึ่งแสนบาท

(2) ทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้ได้มาภายหลังเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายจนถึงเวลาปลดจากล้มละลาย

(3) สิ่งของซึ่งอยู่ในครอบครองหรืออำนาจสั่งการหรือสั่งจำหน่ายของลูกหนี้ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ ด้วยความยินยอมของเจ้าของอันแท้จริง โดยพฤติการณ์ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้นั้นล้มละลาย

ตามข้อความในตัวบทดังกล่าวนี้ อาจแบ่งทรัพย์สินที่จะเอามาชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้คือ

1. ทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ในวันพิทักษ์ทรัพย์

1.1 ทรัพย์สินทั้งหลายที่ลูกหนี้มีอยู่ในวันพิทักษ์ทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์สินที่ยังเป็นกรรมสิทธิ์ของลูกหนี้อยู่ในวันพิทักษ์ทรัพย์ ถ้าคดีนั้นมีการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวก็หมายถึงทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ในวันพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว ถ้าคดีนั้นไม่มีการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวก็หมายถึงทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ในวันพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดนั่นเอง ทรัพย์สินที่เป็นของลูกหนี้ทั้งสิ้นย่อมนำมาชำระหนี้

ในคดีล้มละลายได้ ซึ่งลูกหนี้มีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินในความครอบครองของตนทั้งสิ้นให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติล้มละลายฯ

มาตรา 23 เมื่อลูกหนี้ได้รับทราบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้วลูกหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สิน ดวงตรา สมุดบัญชี และเอกสารอันเกี่ยวกับทรัพย์สินและกิจการของตนซึ่งอยู่ในความครอบครองให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทั้งสิ้น

1.2 ถ้าลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลใดชำระเงิน หรือส่งมอบทรัพย์สินอย่างใด เจ้าพนักงานก็ใช้สิทธิทวงหนี้ไปยังบุคคลนั้นให้ชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อรวบรวมเอามาชำระหนี้ในคดีล้มละลายต่อไป (วิธีการทวงหนี้ของ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามมาตรา 117, 118, 119)

1.3 ทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีกรรมสิทธิ์ร่วมกับผู้อื่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ย่อมยึดเอาส่วนของลูกหนี้มาชำระในคดีล้มละลาย (ดูระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ข้อ 32)

1.4 ในเรื่องทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ได้กล่าวไว้ในมาตรา 1484 ว่า “ถ้าสามีหรือภริยาต้องคำพิพากษาให้ล้มละลาย ย่อมแยกจากกันโดยอำนาจกฎหมาย นับแต่วันที่ศาลพิพากษาให้ล้มละลายนั้น” และเมื่อแยกสินสมรสออกจากกันแล้ว ส่วนที่แยกก็ย่อมตกเป็นสินส่วนตัวของฝ่ายนั้นตามมาตรา 1487 และ ส่วนที่เป็นของลูกหนี้ย่อมเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลายอันอาจแบ่งแก่เจ้าหนี้ได้

1.5 ถ้าลูกหนี้เป็นหุ้นส่วนกับบุคคลอื่นอยู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งฯ มาตรา 1055(5) บัญญัติว่าห้างหุ้นส่วนสามัญย่อมเลิกกันเมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งล้มละลาย และเมื่อยกเลิกหุ้นส่วนกันก็ต้องจัดการชำระบัญชีตามมาตรา 1061 จะงดการชำระหนี้ได้ต่อเมื่อ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ยินยอมด้วย เมื่อชำระบัญชีแล้ว ส่วนของลูกหนี้ก็ย่อมเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลายอันอาจแบ่งแก่เจ้าหนี้ได้

ถ้าลูกหนี้เป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนจำกัด และเป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด ห้างนั้นก็ต้องเลิกและชำระบัญชีเหมือนอย่างห้างหุ้นส่วนสามัญ (ดูมาตรา 1080) แต่ถ้าลูกหนี้เป็นหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิด ห้างนั้นก็ไม่ต้องเลิกตามมาตรา 1092 และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจนำหุ้นของลูกหนี้ออกขายได้เช่นเดียวกับทรัพย์สินอื่นๆ

ถ้าลูกหนี้เป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัด ย่อมปฏิบัติในทำนองเดียวกับหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิด คือ การที่ผู้ถือหุ้นล้มละลายไม่เป็นเหตุให้ต้องเลิกบริษัท และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจเอาหุ้นของผู้ล้มละลายออกขายได้

1.6 ทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ถูกยึดไว้ในคดีแพ่ง เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็อาจโอนการยึดเอามาชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ ถ้าการบังคับคดีแพ่งนั้นยังไม่สำเร็จบริบูรณ์ ดังที่บัญญัติไว้ใน พ.ร.บ. ล้มละลายฯ มาตรา 110 ซึ่งได้เคยอธิบายมาแล้ว

1.7 ส่วนทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ถูกยึดไว้ เพื่อชำระค่าภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร

1.8 ในกรณีที่ลูกหนี้เป็นคนต่างด้าวซึ่งถือที่ดินไว้โดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พ.ศ.2486 และฉบับที่ 2 พ.ศ.2493 ก็เป็นที่ดินที่อยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 94 และมาตรา 96 ที่ให้คนต่างด้าวจำหน่ายได้ ดังนั้นเมื่อคนต่างด้าวผู้นั้นล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของผู้ล้มละลายก็มีสิทธิจำหน่ายที่ดินนั้นในการบังคับคดีล้มละลายได้

ตามที่กล่าวมาแล้วทั้ง 8 ข้อนั้น จะเห็นได้ว่า ทรัพย์สินทั้งหลายของลูกหนี้บรรดาที่มีอยู่ในวันพิทักษ์ทรัพย์นั้น ย่อมนำมาชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ทั้งสิ้น มีข้อยกเว้นอยู่เฉพาะทรัพย์ 2 ประเภท คือ

ก. เครื่องใช้สอยส่วนตัวอันจำเป็นแก่การครองชีพ ซึ่งลูกหนี้รวมทั้งภริยาและบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ จำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานานุรูป

ข. สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือ และสิ่งของสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพของลูกหนี้ราคารวมกันไม่เกิน หนึ่งแสนบาท

2. ทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้มาภายหลังวันพิทักษ์ทรัพย์จนถึงวันปลดจากล้มละลาย

ทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของลูกหนี้ไม่ว่าจะได้มาก่อนในขณะ หรือหลังพิทักษ์ทรัพย์ย่อมเป็นทรัพย์สินที่อาจนำมาชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ทั้งสิ้น

โดยเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาภายหลังวันพิทักษ์ทรัพย์นั้น กฎหมายล้มละลายได้ขยายไปถึงเงินเดือน บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัด หรือเงินในทำนองเดียวกันนี้ของลูกหนี้ด้วย โดยไม่คำนึงว่าลูกหนี้จะเป็นข้าราชการหรือลูกจ้างของบุคคลธรรมดา อย่างไรก็ตาม กฎหมายบังคับว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพสำหรับลูกหนี้และครอบครัวตามสมควรแก่ฐานานุรูป (ดูพระราช-บัญญัติล้มละลาย มาตรา 121)

สำหรับคดีแพ่งธรรมดานั้น เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ และเบี้ยหวัด ของข้าราชการหรือลูกจ้างของรัฐบาล และเงินสงเคราะห์หรือบำนาญที่รัฐบาลได้จ่ายได้แก่ คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น ถือว่าไม่อยู่ในความรับผิดแห่งการบังคับคดีเลย (ดู ป.วิ แพ่ง มาตรา 286(2))

3. สิ่งของของผู้อื่นซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ในลักษณะการดังบัญญัติไว้ในมาตรา 109(3)

ตามธรรมดาในคดีแพ่ง เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะเอาชำระหนี้ จากทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น (ดู ป.พ.พ. มาตรา 214) แต่ในคดีล้มละลายนั้น กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษให้เอาชำระหนี้จากทรัพย์ของผู้อื่นได้ แต่ทรัพย์ของผู้อื่นนั้นจะต้องมีลักษณะดังบัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 109(3) ซึ่งประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 5 ประการดังนี้ คือ

1. ต้องเป็นสิ่งของ
2. อยู่ในครอบครองหรืออำนาจสั่งการหรือสั่งจำหน่ายของลูกหนี้
3. ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้
4. ด้วยความยินยอมของเจ้าของอันแท้จริง
5. โดยพฤติการณ์ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้นั้นล้มละลาย (คือในขณะยื่นฟ้องนั่นเอง)

ทรัพย์ของผู้อื่นที่จะเอามาชำระหนี้ได้ต้องเป็นสิ่งของ อันหมายถึงวัตถุที่เคลื่อนที่ได้ ไม่กินความถึงอสังหาริมทรัพย์เช่นที่ดิน บ้านเรือนต่างๆ

การอยู่ในครอบครองของลูกหนี้นั้น ลูกหนี้อาจจะครอบครองในฐานะผู้เช่า ผู้เช่าซื้อหรือผู้รับฝากก็ได้ แต่ต้องเป็นการครอบครองในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ เช่น ลูกหนี้ค่าเช่าซื้อเครื่องทำความเย็นมาติดไว้ที่บ้านพักส่วนตัวของลูกหนี้ เครื่องทำความเย็นนั่นเป็นสิ่งของซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ก็จริง แต่ไม่ใช่ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ ถ้าลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ไม่ส่งค่าเช่าซื้อต่อไป ผู้ให้เช่าซื้อก็ย่อมขอรับเครื่องทำความเย็นนั้นคืนไปได้ แต่ถ้าเป็นเครื่องทำความเย็นที่นำมาติดไว้ในร้านค้าของลูกหนี้ ก็ย่อมเป็นทรัพย์ที่อาจเอามาชำระหนี้ได้ตามมาตรา 109